

УДК 378.147:004

С. М. АМЕЛІНА

доктор педагогічних наук, професор

Р. О. ТАРАСЕНКО

кандидат технічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ОРІЄНТАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ НА ВИМОГИ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ПРОЄКТІВ

У статті розглянуто питання змісту міжнародних і загальноєвропейських стандартів щодо вимог до перекладачів у контексті їхньої діяльності для реалізації перекладацьких проєктів. Здійснено порівняння компетентностей перекладачів, необхідних для успішного виконання різних функцій виконавців перекладацьких проєктів. Акцентовано на важливості застосування інформаційних технологій у перекладацькій діяльності згідно з вимогами зазначених стандартів. Особливу увагу приділено новітнім інформаційним технологіям, які включають системи автоматизованого перекладу та системи термінологічного менеджменту. Наведено переліки здатностей і вмінь перекладача, формування яких є необхідним для успішного здійснення перекладу з використанням нового інструментарію.

Ключові слова: стандарти, перекладацькі проєкти, інформаційна компетентність, перекладач.

Результати професійної підготовки майбутніх перекладачів на сучасному етапі розвитку індустрії перекладу та трансформації перекладацької професії мають забезпечувати сформованість у них таких компетентностей, які узгоджуються з узагальненими ключовими потребами ринку перекладацьких послуг та вимогами стандартів щодо їх надання. Це потребує глибокого аналізу чинних міжнародних і національних стандартів у цій галузі для врахування їх основних положень у змісті програм підготовки перекладачів, насамперед в аспекті застосування інформаційних технологій як основного інструментарію.

Мета статті – визначити шляхи спрямування професійної підготовки майбутніх перекладачів з орієнтацією на вимоги міжнародних стандартів для формування в них здатності до реалізації перекладацьких проєктів засобами спеціалізованого інструментарію.

Вивчення зарубіжного досвіду підготовки перекладачів знайшло відображення в дисертаційних роботах та публікаціях О. Мартинюк (США), О. Сергєєвої (Великобританія), Н. Шамне, Л. Ребриної (Німеччина), а питання модернізації підготовки перекладачів в Україні для підвищення їхньої конкурентоспроможності досліджували Н. Абабілова, Є. Беседіна.

До основних стандартів, які визнані у світі як нормативні орієнтири, що регламентують умови надання перекладацьких послуг та їх якість, можна зарахувати загальноєвропейський стандарт перекладацьких послуг BS EN 15038:2006 Translation services – Service Requirements [2] та його оно-

влену версію_BS EN ISO 17100:2015 Translation Services. Requirements for translation services [3], міжнародний стандарт загальних вимог до виконання перекладацьких проєктів ISO/TS 11669:2012 Translation Projects – General Guidance [4], американський стандарт оцінювання якості перекладів ASTM F2575-06 Standard Guide for Quality Assurance in Translation [6]. Варто зазначити, що загальноєвропейський стандарт BS EN ISO 17100:2015 встановлює вимоги тільки для однієї зі сторін перекладацького процесу, а саме для тих, хто надає перекладацькі послуги. Натомість, особливість американського стандарту ASTM F2575-06 полягає в тому, що він визначає параметри якості надання перекладацьких послуг через регулювання відносин між усіма учасниками перекладацького процесу (замовниками, перекладачами). Цей стандарт є також цінним для навчальних закладів, які здійснюють підготовку перекладачів, оскільки містить розширену базу ключових понять перекладацької діяльності, детальний опис усіх фаз перекладацького проєкту з визначенням технологій та інструментів. Важливим є той аспект, що як загальноєвропейський, так і американський стандарт досить чітко й детально визначають перелік та зміст компетентностей, якими повинні володіти перекладачі. Зокрема, згідно із загальноєвропейським стандартом BS EN ISO 17100:2015, який регламентує умови здійснення та забезпечення якості перекладів, перелік і зміст компетентностей є таким:

- перекладацька компетентність – здатність перекладати зміст тексту відповідно до вимог цього стандарту, що включає в себе здатність визначати труднощі в розумінні та створенні змісту тексту, а також здатність передавати зміст тексту мовою перекладу відповідно до домовленості між замовником і постачальником перекладацьких послуг та згідно з іншими специфікаціями проєкту;

- лінгвістично-текстова компетентність щодо мови оригіналу та мови перекладу – здатність розуміти мову оригіналу, досконало володіти мовою перекладу й загальними або спеціалізованими знаннями текстів різних типів. Ця компетентність включає здатність застосовувати ці знання під час створення перекладів або іншого відтворення змісту мовою перекладу;

- компетентність у дослідженні, отриманні й обробці інформації – здатність ефективно здобувати додаткові лінгвістичні та спеціальні знання, необхідні для розуміння змісту тексту мовою оригіналу й створення змісту тексту мовою перекладу. Дослідницька компетентність також вимагає досвіду у використанні дослідницьких інструментів і здатності розробляти відповідні стратегії для ефективного застосування наявних інформаційних джерел;

- культурна компетентність – здатність використовувати інформацію про стандарти поведінки, актуальну термінологію, системи цінностей та місцеву специфіку, що характеризують культури мов оригіналу й перекладу;

- технічна компетентність – знання, здатності та вміння, необхідні для виконання технічних завдань у процесі перекладу шляхом застосування інструментів та ІТ-систем, які підтримують весь процес перекладу;

– галузева компетентність – здатність розуміти зміст тексту, створеного мовою оригіналу, і відтворювати його мовою перекладу з використанням відповідного стилю та термінології [3].

Як бачимо, зміст наведеного стандарту містить 6 основних компетентностей, якими має володіти сучасний перекладач для забезпечення належної якості перекладів. На особливу увагу заслуговує те, що, крім традиційних для перекладача здатностей і вмінь, як окрему компетентність (технічну) згруповано новітні їх складові, пов'язані з інформаційними технологіями. Зокрема, уміння застосовувати ІТ-системи розглянуто як невід'ємну складову перекладу на всіх його етапах. Крім того, положення стандарту окремо визначають вимоги до компетентностей учасників перекладацького проекту (перекладачів, редактора-лінгвіста, редактора-фахівця в галузі, менеджера проекту). При цьому зазначено, що для вказаних учасників, крім безпосередніх перекладачів, базовими можуть бути компетентності перекладача в поєднанні з додатково набутими компетентностями в процесі здобуття вищої освіти. Зокрема, під час додаткового навчання для опанування функцій менеджера перекладацьких проектів необхідно розвинути базове розуміння індустрії перекладацьких послуг, знання процесу перекладу, уміння управління проектами [3, с. 7].

Американський стандарт ASTM F2575-06 визначає перелік та зміст компетентностей перекладача таким чином:

– компетентність у вихідній та цільовій мовах – знання вихідної й цільової мови, зокрема, володіння навичками розуміння прочитаного тексту вихідною мовою та навичками письма цільовою мовою;

– перекладацька компетентність – здатність вибирати еквівалентний вираз у цільовій мові, який повністю передає зміст, що міститься у вихідній мові, для цільової аудиторії й відповідає меті перекладу. Професійне володіння двома мовами є важливим, але не обов'язково гарантує сформованість перекладацької компетентності;

– завданнево-типова компетентність – наявність наборів різних навичок, необхідних для забезпечення мети перекладу та потреб цільової аудиторії, зокрема, здійснення відредагованого перекладу (маркетингові матеріали, книги, документи, які мають обов'язкову юридичну силу), інформативний переклад (повідомлення електронної пошти, документи для особистого використання), визначення теми (сортування документів);

– компетентність у предметній сфері – розуміння на високому рівні предметного матеріалу для забезпечення точності перекладу, що включає знання галузевої термінології, її практичного застосування, форматів;

– текстово-типова компетентність – знання особливостей різних типів текстів для забезпечення спеціалізованого перекладу (патенти, наукові статті, фінансові звіти, рекламні тексти, креслення, інструкції, договори, медичні картки пацієнтів тощо);

– перекладацько-технологічна компетентність – здатність здійснювати переклад та передачу матеріалів із застосуванням технологій електро-

ного пошуку й зберігання даних, обробки текстів з відповідним форматуванням, перекладу з використанням систем автоматизованого перекладу, баз пам'яті перекладів, термінологічних баз тощо [6].

Аналіз наведених у стандарті ASTM F2575-06 компетентностей перекладача свідчить про їх змістову схожість із компетентностями, визначеними в стандарті BS EN ISO 17100:2015. Проте варто зауважити, що американський стандарт у межах перекладацько-технологічної компетентності більш конкретизовано визначає вимоги до здатності перекладача застосовувати інформаційні технології в процесі перекладу. Зокрема, поряд із традиційними технологіями, такими як електронна пошта, електронний пошук та зберігання даних, форматування текстів, наведені також новітні, які включають системи автоматизованого перекладу та системи термінологічного менеджменту.

Натомість, стандарт BS EN ISO 17100:2015, на відміну від стандарту ASTM F2575-06, містить окремий розділ “Технічні і технологічні ресурси”, який деталізує інфраструктуру робочих місць перекладацьких структур щодо технічного та технологічного забезпечення реалізації перекладацьких проектів з погляду доступності й використання:

- технічного обладнання, необхідного для ефективного й дієвого завершення проектів з перекладу та для безпечної й конфіденційної обробки, зберігання, пошуку, архівування, а також передачі всіх релевантних даних і документів;
- засобів комунікації, включаючи відповідне обладнання та програмне забезпечення;
- інформаційних ресурсів та засобів масової інформації;
- технологічних інструментів перекладу, систем менеджменту перекладу, систем менеджменту термінології, а також інших систем менеджменту мовних ресурсів, пов'язаних з перекладом [3, с. 7].

На особливу увагу заслуговує наведений у цьому стандарті опис технології перекладу, яка передбачає набір інструментів, що використовують на всіх етапах реалізації перекладацького проекту. Варто зазначити, що всі наведені інструменти пов'язані із застосуванням інформаційних технологій. Зокрема, це:

- системи менеджменту контенту (Content management systems – CMSs);
- системи авторингу;
- настільні видавничі системи;
- програмне забезпечення для обробки текстів;
- системи менеджменту перекладу (Translation management systems – TMSs);
- інструменти пам'яті перекладів (Translation memory – TM) і системи автоматизованого перекладу (Computer aided translation – CAT);
- інструменти забезпечення якості;

- інструменти перевірки;
- інструменти локалізації;
- машинний переклад (Machine translation – MT);
- системи менеджменту термінології;
- програмне забезпечення для менеджменту проєктів;
- програмне забезпечення для перетворення мовлення в текст [3, с. 17].

Крім того, стандарт BS EN ISO 17100:2015 регламентує також широкий спектр додаткових послуг з перекладу, які користуються дедалі все більшим попитом, а саме: адаптація, локалізація, інтернаціоналізація, глобалізація, менеджмент термінології, вирівнювання бази пам'яті перекладів, вирівнювання двомовних паралельних текстів. При цьому виконання зазначених видів діяльності перекладача неможливе без застосування інструментів, які базуються виключно на інформаційно-комунікаційних технологіях.

Варто також зазначити, що й у недавно розробленому стандарті ISO/TS 11669:2012 акцент зроблено на функціях перекладачів як основних учасників перекладацьких проєктів, а саме: він регламентує вимоги до такої діяльності, додаткові вимоги до компетентностей перекладачів, особливо в аспекті застосування інформаційних технологій при реалізації перекладацьких проєктів.

Важливим є те, що університети Європи, які здійснюють підготовку перекладачів, зорієтували цей процес на досягнення формування компетентностей, перелік та зміст яких відповідає узагальненим вимогам розглянутих міжнародних і загальноєвропейських стандартів. Із цією метою було створено спільну програму підготовки перекладачів ЕМТ [5], до якої приєдналися понад сто університетів. Елементи цієї програми впроваджуються й у деяких українських університетах [1].

Висновки. Враховуючи поширеність та визнання міжнародних і загальноєвропейських стандартів, які визначають вимоги до компетентностей перекладача, зокрема щодо застосування інформаційних технологій у перекладацькій діяльності, удосконалення професійної підготовки майбутніх перекладачів у вищих навчальних закладах України має здійснюватися з урахуванням вимог зазначених стандартів.

Перспективи подальшого дослідження можуть бути пов'язані з пошуком шляхів імплементації положень міжнародних і загальноєвропейських стандартів щодо формування інформаційної компетентності майбутніх перекладачів у процес їхньої професійної підготовки.

Список використаної літератури

1. Тарасенко Р. О. Формування інформаційних компетенцій майбутніх перекладачів у контексті міжнародних стандартів / Р. О. Тарасенко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія "Педагогіка. Психологія. Філософія" / редкол.: Д. О. Мельничук (відп.ред.) та ін. – Київ, 2013. – Вип. 192. – Ч. 2. – С. 190–196.

2. British Standards EN 15038:2006 Translation services – Service Requirements. – London : British Standards Institution, 2006. – 17 p.
3. British Standards EN ISO 17100:2015 Translation Services. Requirements for translation services. – London : British Standards Institution, 2015. – 30 p.
4. British Standards PD ISO/TS 11669:2012 Translation Projects – General Guidance. – London : British Standards Institution, 2012. – 46 p.
5. Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication. – Brussels, 2009. – 7 p.
6. F 2575-06 Standard Guide for Quality Assurance in Translation / ASTM International. – 2006. – 11 p.
7. Interpreting and translating for Europe. – Directorate-General for Interpretation. – European Commission, 2013. – 24 p.

Статья надійшла до редакції 14.09.2016.

Амелина С. Н., Тарасенко Р. А. Ориентация профессиональной подготовки переводчиков на требования международных стандартов по реализации переводческих проектов

В статье рассмотрены вопросы содержания международных и общеевропейских стандартов относительно требований к переводчикам в контексте их деятельности для реализации переводческих проектов. Проведено сравнение компетентностей переводчиков, необходимых для успешного выполнения различных функций исполнителей переводческих проектов. Акцентировано на важности применения информационных технологий в переводческой деятельности в соответствии с требованиями указанных стандартов. Особое внимание уделено новейшим информационным технологиям, включающим системы автоматизированного перевода и системы терминологического менеджмента. Приведены перечни способностей и умений переводчика, формирование которых является необходимым для успешного осуществления перевода с использованием новейшего инструментария.

Ключевые слова: *стандарты, переводческие проекты, информационная компетентность, переводчик.*

Amelina S., Tarasenko R. Orientation of Translators Training to the Requirements of International Standards for the Implementation of Translation Projects

The article deals with the drafting content of international and European standards with taking into account requirements to translators in the context of their activities for the implementation of translation projects. It is shown that the main standards that are recognized worldwide as regulatory guidelines governing the terms of the translation service and quality include European standard for translation services BS EN 15038: 2006 Translation services - Service Requirements and its updated version of BS EN ISO 17100: 2015 Translation Services. Requirements for translation services, an international standard for general requirements for the performance of translation projects ISO / TS 11669: 2012 Translation Projects - General Guidance, American standard of quality assessment of translation ASTM F2575-06 Standard Guide for Quality Assurance in Translation Comparison of translation competencies needed to successfully perform various functions implementing translation projects are given. It is noted that the European standard BS EN ISO 17100: 2015 specifies requirements for only one side of the translation process, and for those who provide translation services. Instead, one of features of American standard ASTM F2575-06 is that it defines the parameters of the quality of translation services through regulation of relations between all participants of the translation process (customers, translators). This standard is also valuable for educational institutions, which train translators, because it contains an expanded base of key concepts of translation, a detailed description of all phases of the translation

project definition technologies and tools. The analysis of translators competencies presented in standard ASTM F2575-06 indicates their semantic similarity to the competences specified in the standard EN ISO 17100 BS: 2015. It should be noted that the American standard of translation determines specified requirements to the ability of the translator to apply information technologies in the translation process within a technological competence. In particular, along with traditional technologies such as email, search and electronic data storage, formatting texts are also new, which include computer aided translation and terminology management system. Important is the aspect that European and American standards clearly detail the contents of the list and competencies that should have translators. The attention is paid on the importance of the use of information technologies in the translation activities in accordance with the requirements of these standards. Particular attention is given to the latest information technologies, including computer-assisted translation systems and terminology management system. Result lists of translation skills, the formation of which is essential for the success of the translation using the latest tools, are formed.

It is important that European universities which train translators have oriented this process to achieve the formation of competencies which lists and contents correspond to generalized requirements of reviewed international and European standards. For this purpose was created a joint training program for translators EMT, joined more than a hundred universities. Elements of the program are implemented in some domestic universities. It is stated out that given the prevalence and acceptance of international and European standards that define requirements for the competence of translator, including the use of information technologies in the translation work, improving professional training of future translators in Ukrainian universities should take into account the requirements of these standards.

Key words: *standards, translation projects, informational competence, translator.*